

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981

RUGSEJO MĖN. 12 D. / SEPTEMBER 12, 1981

PART TWO — NR. 213(32)

Šiame numeryje:

Ar žinome, kuo esame turtingi?
Paskutinė Romualdo Spalio dovana.
Stratfordo sezonui įpusėjus: Dueren-
matt, Shakespeare, Sheridan.
Czesław'o Miłosz'o romanas skatina
dėmesį Lietuvai.
Su svetimkalbe knygą rankose:
Stefan'o Heym'o romanas.
Vlado Šlaito eilėraščiai.
J. Savojo apybraižai „Meilė prieglau-
doje“.
Daugiasluoksni poezijos interpreta-
cija: ispūdžiai po Dariaus Lapinsko
spektaklio.
Nauji leidiniai.

Paskutinė Spalio dovana

KĘSTUTIS KEBLYS

R. Spalis, **AUKSINIO SAULĖDŽIO GUNDYMAI**. Romanas. Iš-
leido Lietuvių studentų tautininkų
Korpi Neo-Lithuania. Spaudos darbą
atliko „Viltis“ Clevelande 1980 m.
Tiržas — 1000 egz. Knyga 384 psl.,
kaina — 10 dol., gaunama ir „Drauge“.

Didelį septynių romanų cik-
lą „Vienos kartos istorija“
Romualdas Spalis-Giedraitis
baigė 1980 metais. Deja, pasi-
skubino neišvengiamoji mirtis,
ir autoriui neteko išvysti net
pirmųjų septintojo romano
korektūrų. „Aukšinio saulė-
lydžio gundymai“ iš spaudos
išėjo šių metų ankstyvą pava-
sari, beveik metai po Spalio
mirties.

Šį didelį viso savo gyvenimo
darbą Spalis pradėjo apysaka
„Gatvės berniuko nuotykių“,
kuri pasirodė 1952 m. Simpa-
tiški herojai, su kuriais skai-
tytojai susipažino ir juos pamė-
go, dar anieks belakstant su
trumpom kelnėmis ir skautiš-
kais šlipsais, vėliau pasirodė
jau gimnazistų uniformose
romane „Ant ribos“. Po to jie
vedė ideologines kovas,
studentavo, gėrė ir mylėjosi
„Alma mater“ puslapiuose,
liejo kraują pirmo bolševik-
mečio metu romane „Rezi-
stencija“, neliko nuolankūs ir
vokiškam okupantui knygoje
„Mergaitė iš geto“. O Rau-
donajai armijai grįžtant, kai
kurie liko Lietuvoje, pasirinkę
tragišką partizano likimą.
Romanas „Širdis iš granito“
vaizdavo jų kančias ir
heroizmą. Septintasis ciklo
romanas „Aukšinio saulė-
lydžio gundymai“ atseka
Lietuvą palikusius veikėjus
Amerikon ir pasakoja jų
laimėjimus-pralaimėjimus sve-
timoje aplinkoje, kuri siūlo
senuosius idealus pakeisti
patogiais malonumais, fiziniu
gerbūviu.

„Aukšinio saulėlydžio gund-
ymai“ yra tampa susieti su
ankstesniais ciklo romanais.
Bet tas ryšys akivaizdus tik
veikėjų tapatumu ir tik vienos
kitos, anksčiau užmintos
mislės atnešimu. Šiaip jau
čia autorius pina naujas intri-
gas, naujus „gundymus“,
kuriuos galima sekti ir smul-
kiai nežinant veikėjų praeities
ir jų asmenybės išsivystymo
eigos. Žodžiu, šią knygą gali
drąsiai imti į rankas ir tie skai-
tytojai, kurie nėra atidžiai sekę

Spalio romano ciklo nuo pat
„Gatvės berniuko nuotykių“.

Žinoma, įdomiau klausytis
pasakojimo, kai jame figū-
ruoja pažįstami žmonės. Todėl
ištikimams „Vienos kartos
istorijos“ skaitytojams šis sep-
tintasis romanas bus ypač
patrauklus. Tai bus tarsi susi-
tikimas su senais pažis-
tamais, senais draugais.

Ir tikrai, „Aukšinio saulė-
lydžio gundymai“ kartais skam-
ba kaip kokia „class reunion“,
kaip Hanau ar Eichstaett'o
gimnazijos abiturientų susi-
ėjimas kur nors Chicagoje. Kiek
čia pažįstamų iš ankstyvųjų
laikų! Tiesa, jie jau dvi gerą
metų skaičių plaukuose ir juos-
menyse, kai kurie gerokai pasi-
keitę, bet visi malonūs, seniai
bematyti pažįstami. Romane
jų visas būrys. Čia pasipūtėlis
„Alma mater“ studentas Algi-
mantas Lapeikis, dabar jau in-
žinierius ir visuomenės pažiba,
čia dailioji Irena Paberžytė,
dabar gyvenančė su vaiku ir
jau žymiai neturtingesnė negu
tėvo dvarelyje prie Panevėžio,
čia medicinos studentai Gra-
žina Normantaitė ir Kęstutis
Noreiša, dabar jau besiskinan-
čius į amerikietiškus gydy-
tojus. Iš Vokietijos dar atva-
žuoja Povilas Alėjūnas, o jo
brolis Antanas, nors užda-
rytas okupuotoje Lietuvoje,
bent laisvais jungiasi į būrį ir
savo kietasprandis principu-
pingumu neleidžia nei broliui,
nei kitiems kolegoms užmiršti,
kaip tos kartos žmonės privalo
elgtis.

Iš šio būrio autorius rampos
šviesoje pastato tas dvi lietu-
viškas supergražuoles, kurios
taip akinančiai švietė „Alma
Mater“ puslapiuose: Irena
Paberžytė - Sereikienė stovi
pačiam scenos priekyje, o Gra-
žina Normantaitė, dabar
Lapeikio žmona, kiek toliau.
Irena tai ir yra toji knygos
veikėja, į kurią sminga pagrin-
dinės aukšinio saulėlydžio
strėlės. Tai gundymas tiesio-
gine to žodžio prasme: gund-
ymas fizinės meilės, išsiilgtos
vyro artumos, gundymas
parodyti savo moteriško ža-
vesio jėgą ten, kur ji labiausiai
įvertinama.

Pradžioje Irenos gundytoju
yra Lapeikis. Bet jis per
menkas karys, kad prasi-
skverbtų pro tvirtais mūrais

Vasaros pabaigos dosnumas.

Nuotr. V. Maželis.

saugomą Irenos lietuviškos
doros tvirtovę. Atrodo, kad
Lapeikis, nors aukštai iškopęs
karjeros laiptais ir sukovęs
nemažą turto, vis tiek nėra ką
daugiau išsprusęs moterų užka-
riavimo reikaluose nuo anų
studentiškų dienų. Irena be
didelio vargo su juo susi-
tvarko, panašiai kaip ir anuo-
met Kaune.

Lapeikio atvejis čia nėra
ypatingas. Atrodo, kad spren-
džiant pagal Spalio herojus,
visiems 30-tųjų metų kartos
lietuviams vyrams nekaip
ėjosi tuose moterų reikaluose.
Vieni jų per dori, kiti per ne-
rangūs, tretį per smarkūs,
ketvirtį per dideli patriotai, tad
galų gale nė vienas nelaimi
trokštamą moters. Iš šių
pavyzdžių peršasi išvada, kad
lietuviai vyrai yra baisūs
stuobriai, stačiai juokingi
nemokšos meilės reikaluose.

Už tokias sugestijas Spalis tik-
riausiai gautų pylos, jei pas
mums veiktų vyrų išsivadavimo
sąjūdis.

Teisinant autorių, galima
pasakyti, kad jo atkurtame
gyvenime tokie dalykai kaip
meilė, norimos moters prižiū-
mas, laimingos vedybos, visa
tai nestovi labai aukštai vyriš-
kų vertybių gradacijoje. Spalio
vyrai nėra ekspertai tuose
dalykuose vien dėl to, kad
jiems tai nesvarbu. Yra daug
svarbesnių dalykų vyriškame
gyvenime: kova už savo idėjas,
pasišventimas bendram labui,
drąsa, ištikimybė draugams.
Pagal tuos metus, o ne pagal
sėkmingas meiles ar vedybas,
sprendžiama Spalio vyrų
vertė.

Žodžiu, gundomai Irenai iš
lietuvių donžuonų pusės
joks pavojus negrėsė. Bet ji juk
gyveno Amerikoje, o čia pilna
visokių vilkų, kurie lietuviškų
vyriškumo kodeksų ne tik nesi-
laiko, bet net nepažįsta. Irenos
pagrindiniu gundytoju išnyra
švedų kilmės amerikietis
Olsenas, turtingas ir patrauk-
lus pramonininkas, viengun-
gis. Jo pastangos laimėti Ireną,
otuopačiu Irenos vidinė kovas
pagundomis ir sudaro pagrindi-
nį romano intrigos liniją.

Olsenas yra naujas veikėjas
Spalio romanų cikle, o
„Gundymuose“ vienintelis
nelietuvius. Kai kam jis gali
atrodyti kiek keistas ir
nerealus, tačiau prisiminus,
kad čia, Amerikoje, pilna
visokių keistuolių, negali
sakyti, kad jis būtų visai neįti-
kimas, iš pirmo išlaužtas. Bet
antra vertus, Olsenas jokių
būdų nėra tipiškas impul-

syvaus amerikietiško donžu-
ano pavyzdys. Stačiai stebina
jo kantrybė, laukiant Irenos
pasidavimo. Jis primena aną
pasakėčių lapiną, kuris dienų
dienas tupi po medžiu, lauk-
damas, kol varnai sūris iš
snapo iškris, ir dar puikiai
suvaidindamas, kad to sūrio
visai nenori.

Romane Spalis sumaniai
pavaizdavo Olseno dvipusiš-
kumą, atskleidždamas jį dviem
požiūriais. Kai jis aptariamas
Irenos požiūriu, Olsenas
atrodo tikrai puikus ir patrauk-
lus žmogus: garbingas,
mandagus, dosnus, santūriai
draugiškas. Bet kai pats
autorius nuseka Olseną į užku-
lisius, anas pasirodo grubus,
šaltas ir niekšiškas mergišius.
Tokių mefistofilių Irena tikrai
nebuvo sutikusi „Aušros“
berniukų gimnazijos alumnų
tarpe. Todėl gundymas čia
visai rimtas, toks, kuriam bai-
siai sunku atsispirti. Bet, ži-
nant kaip taurios ir ištikimos
yra lietuvių moterys, gal ir ne-
reikia aiškinti, kuo baigėsi toji
Irenos - Olseno afera.

Gundomi ir kiti romano
veikėjai, ne tik Irena. Tačiau
kitų pagundos nėra tokios
betarpiškos. Jūs gundo ne
vyrai, ne moterys, bet
Amerikos turtinga aplinka, ža-
danti prabangų gyvenimą, bet
reikalaujanti už tai pakloti
bent dalį savo idealų, dalį savi-
garbos. Labiausiai šių
materialinių gėrybių traukai
pasiduoda Lapeikis. Tačiau jo
sugundymas nėra romano
veiksmo dalis, o jau įvykęs
faktas. Pažinusius Lapeikį
dar studentą, toks jo nužmo-
gėjimas nenustebins, nes ir
„Alma Mater“ puslapiuose jis
nerodė didelių duomenų
išaugti tauriu žmogum.

Kiti veikėjai turto ir
prabangos gundymams atsi-
spiria nesunkiai, nors Gra-
žina Lapeikienės atveju tuo
galėtume ir suabejoti. Tiesa, ji
visur deklaruoja, kad idėja,
principai svarbiau negu pra-
bangos medžioklė. Nors nėra
daug pagrindo abejoti jos nuo-
širdumu, tačiau, antra vertus,
nesunku numoti į turto svarbą,
kai turi namą, vilą, šaunius
automobilius ir jachtą.

Gražina šiek tiek paliečia ir
tos tiesioginės pagundos,
užpuolusios Ireną. Juk ir
Gražina savotiškai vieniša,
turdama gyventi su nemy-
limu vyru, kurį vis mažiau ir
mažiau begali respektuoti.
Todėl atrodytų, kad ir ją
suvilios galimybės pasi-
naudoti savo moteriškais pri-
valumais už šeimos ribų.
Tiesa, ji trumpai susidomi
Olsenu, paskui nudžiunga
susitikusi studentavimo dienų
meilę Noreišą. Bet tai tik
blykstelėjimai, o ne atvara,
deganti ugnis. Gražinos
gundymai jau praeityje, o ji
pati — aukšinio saulėlydžio
fazėje. Ji gal geriausiai iš visų
personazų atliepia pesimistinę
romano nuotaiką — gerieji
laikai jau praeityje, jaunystė
nesugrąžinamai dingusi.

Po ankstesniųjų ciklo knygų
kai kas Spalį kritikavo, kad jo
romanuose per daug publicis-
tikos. Kad jos buvo, pripažino
pats autorius, nors to nelaikė
yda. Tačiau paskutiniuose
romanuose, o taip pat ir „Gun-
dymuose“, matyti, kad Spalis
(Nukelta į 2 psl.)

Berlynas vasaros pabaigoje.

Nuotrauka Vytauto Maželio.

(Nukelta į 2 psl.)

Paskutinė Spalio dovana

(Atkelta iš 1 psl.)

publicistikos vengė. Tai nereiškia, kad Spalis atsisakė skelbti savo tiesą, pasitenkindamas vien įvykių ir buities atpasakojimu. „Gundymuose“ yra ir idėjos ir įsitikinimai, bet jie skelbiami daugiausia ne autoriaus tiesioginiu pamokslavimu, o veikėjų žodžiais ir mintimis. Todėl, pažvelgus į pozityviųjų veikėjų atstovaujamus idealus, nesunku atspėti ir autoriaus poziciją.

Spaliui aukščiausia idėja ir visuotinė vertybė yra lietuvių tauta. Lietuviškumas, išvirstinė tautos laisvė tai yra vienintelis dalykas, dėl kurio verta gyventi, kovoti ir aukotis. Žinoma, Spalis toleruoja ir kitas vertybes, jei jos nėra priešingos pagrindiniam tikslui. Pvz. religiją jis vertina teigiamai, jei ji subordinuota tautiškumui. Bet religijos išpažinimą kaip lygiateisę vertybę su tautiškumu Spalis atmets.

Kadangi savo aiškia ir bekompromisinę tiesą autorius renkasi išreikšti per romano veikėjus, todėl ir veikėjai turi būti aiškiai tikintys ar netikintys. Todėl „Gundymuose“ nėra pilkų herojų. Jie arba visai balti, arba visai juodi, nes kitaip negalėtų ar tiesiogiai, ar kontrastu išreikšti autoriaus tiesos. Tokie kaip Noreiša, Alėjūnai, Irena ir net Gražina yra be priekaištų — jų maži paslydimai tai tik laikini susigundymai, tik menkas, net be mūlo nuplaukimas susiėjimas. Tuo tarpu kitų tinklo pūšę žmonės ištisai tamsūs, be jokių kompensuojančių savybių. Štai Lapeikis — ne tik gobšus materialistas, garbėtroška, pavyduoliautas, apgavikas ir mergišius, bet net „Baiklys, savo draugų išdavikas, gal net priešų kolarborantas. Bet Spalis pasirinkto dėstyto formoj kitai turbūt ir būti negali. Jis nepažįsta jokio sąlygiškumo. Idėjos turi būti išreikštos aiškiai, negali kilti jokios abejonės, kurie žmonės atstovauja skelbiamai tiesiai ir kurie tą tiesą išryškina, jai absoliučiai nepaklūsant.

Blogi ar geri, bet Spalio žmonės yra aiškiai lietuviški. Jie lengvai suprantami išvijos lietuviui skaitytojui, bet amerikiečiui, jei jis knygą skaitytų angliškai, kiltų daug abejonų. Vargu ar būtų jiems suprantamas tasai Irenos pasiaukojimo ir ištikimybės sindromas, vargu ar užjaustų Noreišą, siuntinius siunciantį žmonai, gyvenančiai su kitu Lietuvoje, ir visai nesuprastų, kodėl Povilas Alėjūnas palieka mylimą moterį vien dėl to, kad ji vokiečių. Bet lietuviui skaitytojui, ypač kilusiam iš tos Spalio apdairuotus 30-tųjų kartos, nekiltų jokių abejonų, kad tie „Aukšinio saulėlydžio gundymai“ žmonės gyvi ir tikri. Ne tik gyvi ir tikri, bet ir įdomūs, artimi, tai lyg pažįstami, sutikti po daugelio metų, kurie kalba tais pačiais vargais, tais pačiais lūkesčiais, gyvena tom pačiom idėjom.

Spalis nėra literatūros kritikų, bet skaitytojų rašytojas. Jis nesistengia skverbtis į tuos gilesnius podirvius, už kuriuos kritikai mėgsta paploti per petį. Spaliui tai nesvarbu — jam svarbiau pasidalinti savo patirtimi su skaitytoju, išpasakoti jai ar jam priminti savo kartos istoriją, padrausinti bendram kely, paskatinti bendroji kovoj.

Prisimenant išparduotus pirmųjų šešių ciklo knygų laidas, visai aišku, kad Spalis kelionė į skaitytoją pasisekė. Nėtenka abejoti, kad ir „Aukšinio saulėlydžio gundymai“ bus toks romanas, kuriuo ilgai neliks užverstų leidėjų (LST Korporacijos Neo-Lithuania) sandėliai.

Friedrich Dürrenmatt's „The Visit“: Alexis Smith (Claire Zachanassian).

Richard Brinsley Sheridan „The Rivals“: Richard Monette (Captain Absolute).

William Shakespeare „The Comedy of Errors“: Fiona Reid (Adriana).

Stratfordo sezonui įpusėjus — Dürrenmatt, Shakespeare, Sheridan

ALFONSAS NAKAS

Trečiąją ir paskutinę šios vasaros kelionę į Stratfordo festivalį atlikau rugpjūčio 22-23 d. Mačiau tris spektaklius: vieną prieš dvi savaites, du prieš savaitę.

Taip jau išėjo, kad geriausią gavom pirmuoju. Nors, antra vertus, desertu jo nepavadintum. Desertas kaip tik bus paskutinis: klasiškas, linksmas, saldus. O pirmuoju Avon teatre matėm Friedricho Dürrenmatt'o „The Visit“. Jį scenai pritaikė man negirdėtas Maurice Valency, o išleista 108 psl. dram. knygelė jau 1956 m. apkalė Copyright grandinēm. Iš kokio žanro adoptavo — nė kriuki. Tik pasakyta, kad originalus pavadinimas — „Der Besuch Der Alten Dame“. Kokiem galam adoptavimas? Argi Dürrenmatt'as nemoka rašyti dramų?

Bet jau mes spoksom į Guellen'ą, per skurdžios geležinkelio stotelės peroną. Nuo publikos kairėje — semaforas. Scenos vidury suolai keleiviams. Užpakaly, į dešinę, dažų labai reikalinga būda su užrašais „Männer“ ir „Damen“. O jau sceną dominuojančiam fone, net aikteliu, Biberachas, kuriame ketverių jaunystės metus maišausi, su dangų remiančiu ketvirtainiu šv. Martyno šventovės bokštu. Kam Guellen, kam Biberach and der Ris, kam dešimtys kitų vardų. Tokiais miesteliais buvo nusėta Vokietija, šveicarui Dürrenmatt'ui gerai pažįstama. Išradinąs dekoratorius Jahn Ferguson suteiks ir staigmeną: naktį šimtuose (pieštų) langų užsidegs žiburiai!

Greitėji traukiniai vienas po kito pro Gulleną lekia nestodami. Jų nematome, jie tarp publikos ir scenos, bet ratų dundesys virpina krūtinę, o kai vienas stos, kai ims šnypsti išleidžiamas garas, rodos, pamatysi, užuosi. Taip viskas natūraliai.

I nuskurusį, ekonominei mirčiai pasmerktą miestelį atvažiuoja viešnia, Claire Zachanassian, buvusi Klara Wascher. Čia jos gimtinė, čia praleisti pirmieji septyniolika metų, išgyventa didžioji meilė ir didžioji tragedija. Ji — bilijonierė, naftos magnatė, labdarai švaistanti milijonus. Ji miestelio gyventojų viltis. Iškilmingai sutikta (sutikimui paskirtas pirmasis iš trijų, ilgiausias veiksmas), pažada pusę bilijono (taip, bilijono!) markių pramonei atkurti, o kita pusė bilijono išdalinti gyventojams. Tik su viena sąlyga: kai įvykdys teisingumą Antanui (Anton) Schill, kuris ją mylėjo, nėsčios išsigynė, su samdytais liudininkais išsiteisino, privertė miestelį palikti, tapti Hamburgo prostitute (tai ten ją surado ir vedė naftos magnatas Zachanassian, o

jam mirus sekė dar pusė tuzino vedybų...). „Jūsų sąlyga mums nepriimtina, mes esam civilizuoti žmonės“, su kartumu jai pareiškė burmistras ir visa nuskursi liaudis jam karštai paplojo. Puikus pareiškimas! Aukso žodžiai! Bet tai buvo pirmojo veiksmo gale. Kaip baigėsi trečiasis veiksmas, neklaukite. Ši drama scenoje liks iki spalio 4-sios, tad kiekvienas turite progą.

Vaidina daugiau kaip 30 aktorių, jų tarpe keletas įžymių, scenoje kaip namie besijauniančių. Deja, neturiu vietos jų minėti ir aptarti. Paminėsiu tik du, apie kuriuos viskas sukasi. Tai Alexis Smith (Claire Zachanassian) ir William Hutt (Anton Schill). Ir jam į geležinkelio stotelę atėjus, ir jai iš traukinio perone atsiradus, publika spontaniškai ėmė ploti, nė burnų neatidarius. Dabar, jiems pavadinus, aš ploju su dar didesniu entuziazmu.

Veikalą režisavo Jean Gascon. Kostiumų dailininkė — Molly Harris Campbell. Dėl pirmojo veiksmo kostiumų jiems abiem reikia ryškų. Norėdami parodyti miestelio skurdą, vokiečius apgėmė amerikinių valkatų drabužiais. Koktu buvo žiūrėti į minią stoty, tartum iš garvežių dirbtuvių po darbo atėjusią, ar ant anglių krūvos pernaknt išsiviliojusią. O kad „skurdu“ visus pralenktų miestelio policininkas, tai jo uniforminio švarko vienas skvernas buvo per sprindį (per 2-3 sagas) žemyn nuleistas. Tik palyginkite su 1945-6-7 metų sugriautos Vokietijos vokiečiais.

Vakara praleidom Festivalio teatre, bežiūrėdami Williamo Shakespeare'o „Painiavų komedijos“ („The Comedy of Errors“). Tai pirmasis žinomas jo scenos veiklas, rašytas maždaug 1588-93. Farsas, nukopijuotas iš panašaus romėnų rašytojo Plauto veikalo, tik pagerintas antrąja pora identišku dvynių.

Kad viskas būtų zaismingiau ir žavingiau, režisierius Peter Dews paskelbė: veiklama 1820 metais. Kur? Epheso mieste. Kur Ephesas? Tikėkite, kad netoli Paryžiaus, nes prancūziški kostiumai ir uniformos — gražiausi. Kad jau painiavos, tai painiavos.

Žinoma, visai širdim tikėjom, kad Peter Hutt (Antipholus Efezieitis) ir Ian Deakin (Antipholus iš Sirakūzų) tai neatpažįstamai panašūs, nors pastarasis nė nesistengė savo cypiančiai plono balso kaip nors keisti. Ir jokiū būdu negalėjom atskirti Miles Potter (Dromio iš Efezo) nuo John

Jarvis (Dromio iš Sirakūzų). Kur atskirsi, jei neatskiria žmona, svainė, visoki pirkliai, net kurtizanė. Na, kas ne kas, bet rūbai, visa apranga, tai jau, rimtai kalbant, buvo lašas į lašą. O teatre apranga visada daro žmogų. Rūbus gi siuvo pirmoji Festivalio kostiumų projektuotoja Susan Benson. Buvo ir žavingos, berods, prancūziško stiliaus muzikos. Spektaklio gale, galutinai atspazinė, atspatinioje, išsiaiškine, abi poros grakščiai pašoko menueta.

„Painiavų komedija“ — atvanga nuo visų rūpesčių. Džiaukis gražiu, dailiai aprengtu moteriu, kaip šį kartą Fiona Reid (Adriana) ir Susan Wright (Luciana) čiauskėjimu, kvatokis iš dviejų dvynių sukeltos maišaties ir nē nelauk laimingos pabaigos, nes ji vis tiek ateis. Kvatotis mums, lietuviams, tiesa, ne taip jau sekasi. Vis kažkaip nėra pakankamai juokinga ir tiek. Bet kai aplink tave visi žyga, gaga, net rankom suplodami, tai bent jau imi šypsotis ir iš tų scenos juokdary ir iš entuziastiškų publiks krizentojų.

Trumpai — „Comedy of Errors“ pastatyta išradiną, žavingai ir vaidinama su dideliu entuziazmu.

Paskutinieji žiedai.

Nuotr. V. Maželio.

Ar žinome kuo esame turtingi?

(Atkelta iš 1 psl.)

yra per daug artimas, kad galėtume jį objektyviai studijuoti, tai bent jo dokumentų išlikymas yra mūsų kartos garbingas uždavinys.

Nepriklausomos Lietuvos valstybingume jau dabar mes galime pastebėti didelių teisių vertybių. Jų dvasia, galimasakyt, yra gėdimininė, nors jos apraiškos yra kitokios. Reikia tik prisistatyti savo sąmonėje milžiniškus idėjinis ir kultūrinius skirtumus, kuriuos lietuviška visuomenė šio šimtmečio pradžioje reflektavo labai gyvai, iš kurių valstybinį gyvenimą ji sugebėjo sukurti. Prisiminkime tik šias kryptis: marksizmą, liberalizmą, tradicinę katalikybę ir Leono XIII krikščioniškąją demokratiją bei Pijaus X visa atnaujinti Kristuje.

Jų suderinimas vienam valstybiniam gyvenimui nebuvo lengvesnis uždavinys, negu Gedimino sujungimas didelių Rusijos plotų ir negu Kęstučio ir Algirdo nenuėjimas savo skirtingais keliais. Tolimesnis šios tradicijos atstovas labiau buvo Vytautas Didysis negu karalius Jogaila. Vytauto tra-

dicija šiandien teisėtai yra laikoma labiau lietuviška, negu Jogailos sintezė, kuri pasuko stipriau Vakarų kryptimi ir ilgainiui pasijuto mažiau pajėgi derinti Rytų ir Vakarų kryptis. Labai natūralu ir giliai atitinka Vilniaus valstybinę tradiciją tas faktas, kad nepriklausomės Lietuvos gyvenime vadovaujančiu simboliu pasidarė ne Jogaila, bet Vytautas.

Turint visa tai prieš akis, verta į mūsų pačių išgyventą valstybinę kūrybą pažvelgti gilesniu ir platesniu žvilgsniu.

Norint labiau pasisavinti mūsų pačių tautos valstybinę sąmonę, yra organizuojamas š.m. rugšėjo 18 d. 7 val. 30 min. Jaunimo centro kavinėje, Chicago, Lietuvos teismo seminaras. Jo pagrindinis kalbėtojas bus dr. Bronis Kaslas. Jo tema bus: „Lietuvos teisės kodifikacijos reikalingumas“. Seminaro dalyviai bus supažindinami su iniciatorių grupės parengtu Lietuvos „Vyriausybės žinių“ kompektu, norint jas apsaugoti nuo sutrinėjimo. Visi, suprantą teisinės sąmonės vertę visuomenėje, yra kviečiami seminare dalyvauti.

V. Bgd.

eilų aktorių stipriai pasireiškė Mary Haney (tarnaitė Lucy), Stratforde vaidinanti pirmą sezoną.

Užvis labiausiai šiame pastatyme stebino David Walker'io sukurto dekoracijos ir jų kaitaliojimas. Veiksmas vyksta keliose vietose ir visur pakartotinai. Keli skirtingi, iki detalių įrengti, gausia butaforija aprausti kambariai, ir gatvė, ir miesto aikštė, ir dvikovo vieta priemiesty. Viskas įdomu, akį veriančiai gražu, išbaigta, tikra, stovi, tartum šimtmečiui pastatyta. Ateina laikas sceną keisti, tai nē šviesų neužgesinus, nereikalingiems aktoriams į užkulius dar tebeeinant, prasideda kelių sekundžių (taip, tik kelių sekundžių!) kvapą užimantis procesas. Viena siena ar jos pusė staiga traukiasi į kairę, kita į dešinę, trečia, su visais

portretais, kyla į padangę. Jų vieton įrieda sienos su aristokrato biblioteka, ar su panelės buduaru, o iš palubės nusileidžia tonas. Per pirmus kelis keitimus, nuo nuostabos atsigodusi, publika ėmė pašėlusiai ploti. Tokių gražių dekoracijų tokį virtuoziską kaitaliojimą išgyvenome pirmą kartą. Už tai vertas pagyrimo ne vien dailininkas, o ir režisierius Brian Bedford'as, nes be jo žinios juk nē plaukas...

Rugšėjo 25 Avon teatre bus pradėtas vaidinti paskutinis sezono veiklas — John O'Keeffe komedija „Wild Oats“. Su keliais ankščiau aprašytais veikalais jis repertuare liks iki sezono galo, iki spalio 31-sios. Tad prieš akis dar virtinė gražių savaitų, daug progų gero teatro mėgėjams.

Czesław'o Miłosz'o romanas skatina dėmesį Lietuvai

Sateiniai, Kėdainiai, Lietuva — šiuos žodžius pastaroju metu galima dažnai sukti Amerikos spaudoje. Juos išaukė Czesław'o Miłosz'o romanas „Isos slėnis“ pasirodymas anglų kalba. Knygos kritikams šie žodžiai yra durys į jo gimtinę ir vaikystės erdvę, be kurios neįmanoma suprasti jo kūrybos.

„Isos slėnis“ Lietuvoje, bet romanas parašytas lenkų kalba. Kuriai literatūrai, kuriai kultūrai jis priklauso? Oksfordo universiteto profesorius John Bailey atsakydamas cituoja Tomą Venclovą:

„Man visad atrodė, kad šis romanas priklauso tam tikrai imanomai idealiai lietuvių literatūrai. Toje literatūroje, kaip ir Donelaičio kūryboje, sutinkame tuos tipus ir motyvus, ten atsiveria tie peizažai ir metu laikai, bet, deja, mes neturime romano, kuriame viskas būtų suldyta į tokią vientisą ir patrauklią visumą. Romanas priklauso lenkų literatūrai. Tačiau, žvelgiant į jį iš tam tikro požiūrio, galutinėje išdavoje tai nesvarbu“.

Literatūros žurnalo The New York Review of Books skiltyse profesorius Bailey taip supažindina amerikietį skaitytoją su Lietuvos praeimi:

„Perkūno, ažuolo, ir iš ažuolo išskaptuoto Ragučio garbinčiai savo pagonystės die-nomis, didžiųjų kunigaikščių

Gedimino ir Algirdo vadovaujami, užkariavo Rytų Europą iki Kijevo. To užkariavimo raidoje jie tapo lenkų partneriais, bet su religijos pagalba lenkai greitai juos nustumė iki provincijos pusbrolių lygio... Nors bajorija kalbėjo lenkiškai, Lietuva tebeturėjo savo kalbą, vieną keisčiausių ir seniausių indoeuropietiškių liekanų — ji panaši į sanskritą ir ją uoliai studijavo filologai Miunchene ir Berlyne. Jau vien tik tokios kalbos turėjimas reiškė savotišką pranašumą“.

Profesoriui Bailey Miłosz'o lietuviškąjį kilmę, atrodė, yra raktas į unikalų jo kūrybos pobūdį: „daiktų realybę, konkretybės sugrįžimą į literatūrą“. „Modernioji literatūra“, rašo Bailey, „yra virtusi abstrakčių kalbinių žaidimų. Reikia sėdėvros, kuris parodytų, kokios nerealaus mūsų modernios kūrybinės mados bei pozos, ir Miłosz'o romanas yra toksai sėdėvras. Jis mės-triškai aprašo labai seną pirminį pasaulį, apie kurį Vakarai jau nebeteri nuovokos... Jo kokybė remiasi jo solidumu — jis toksai solidus, kaip pat-sai iš ažuolo išskaptuotas Ragutis“.

Miłosz'o vaikystės ir gimtinės svarbą savitratyje The New Republic pabrėžia ir lenkų rašytojas Viktoras Voro-

(Nukelta į 4 psl.)

Su svetimkalbe knyga rankose

Prieš krūvą metų žymiai už mane senesnis tautietis, išėjęs į pensiją, susitikęs vis pakalbėdavau, ar neturiu jam duoti paskaityti geros knygos. Duodavau, ką turėdavau, tačiau kai kada ir su ciniškumo doze pagalvodavau: kurgi nusineši, žmogau, tų perskaitytų knygų įspūdžius, kai jau toks senas esi?

Dar praėjo kiek metų, ir man teko padėti darbo įrankius ir darbovietėje užleisti vietą jaunesniam. Tada tasai ciniškas truputėlis grįžo man! Kai lietuviškų knygų kiekis vis dėlto svetur labai ribotas, tai laisvalaikio perskaitai jas dar nepensininkaudamas. O kai jau laiko būna per akis, ką iš tikro tada skaityti? Griežties svetimų autorių. Per ilgus metus buvau apsipažinęs su žymiausiais amerikiečių rašytojų kūriniais, tai dabar pradėjau skaityti šių laikų vokiečius, indus, japonus. Skaitydamas japonų noveles, užtikau keletą tokių, kurios mane tiesiog sužavėjo. Taip sužavėjo, kad net buvau besėdęs versti. Tačiau, sakau sau, kurgi jas dėti išvertę? Ar paprašysi, kad vertimus sukrautų tau kada nors į karstą?

Pabuvęs pensininku, vėl buvau paėmęs į rankas darbo įrankius ir skaitymą nutraukęs. O kai pabuvęs vėl juos padėjau, tai galutinai grįžau namo. Dabar pasidairau pro langus į žaliai sulapojusias ir geltonai ir raudonai žydingas rožes, į jazminus, aplipčius baltais žiedais, pro kuriuos jau ir lapų nematyti, ir į kitus žolynus ir gėlynus, kurie jau žydi ar dar žydės, ir pasipustau kojas keliauti ir biblioteką, iš kurios grįžtu pasikišęs po pažastis knygų.

Mane jau senokai domino istorija Rytų Berlyne gyvenančio rašytojo Stefan Heym. Laikraščiuose jau daug kartų

B. KAZIMIERAITIS

buvo rašyta apie jį. 1965 m. jis atsidūrė režimo nemalonėje, kai dabartinis komunistų vadas Honeckeris užsipoilė, kad jis nori būti per daug savarankiškas. Nuo to laiko Heymas savo romanus siunčia spausdinti į Vakarų Vokietiją (be kita ko, jis rašo anglų kalba, nes jam taip esą lengviau išsireikšti, o po to pats verčia į vokiečių kalbą; pabėgęs nuo nacių, jis gyveno JAV ir net tarnavo amerikiečių aviacijoje).

Ypač didelio spaudimo ir persekiojimų jis susilaukė, kai pasirodė jo romanas „The King David Report“. Jam, atrodo, buvo siūlyta emigruoti, bet jis nenori. Puolimais nepasitenkinta — jis turėjo sumokėti dideles baudas. Kaipgi nepaskaitysi tokio romano? Suradau ir nešuos ir skaitau.

S. Heymas buvo puolamas ne tik dėl to, kad svetur spausdinasi. Gal didžiausias priekaištas jam buvo tas, kad šioje biblinėje istorijoje atšaukia šie laikai, gal Sov. Sąjunga, gal Rytų Vokietija. Pats rašytojas savo pastabose sako: „Nuomonės taip pat gali skirtis ir dėl to, ar „The King David Report“ laikytinas istoriniu romanu, ar bibliiniu, ar šiuolaikine istorija, aprūpinta politiniu krūviu. Man pačiam — visom trim prasmėm“.

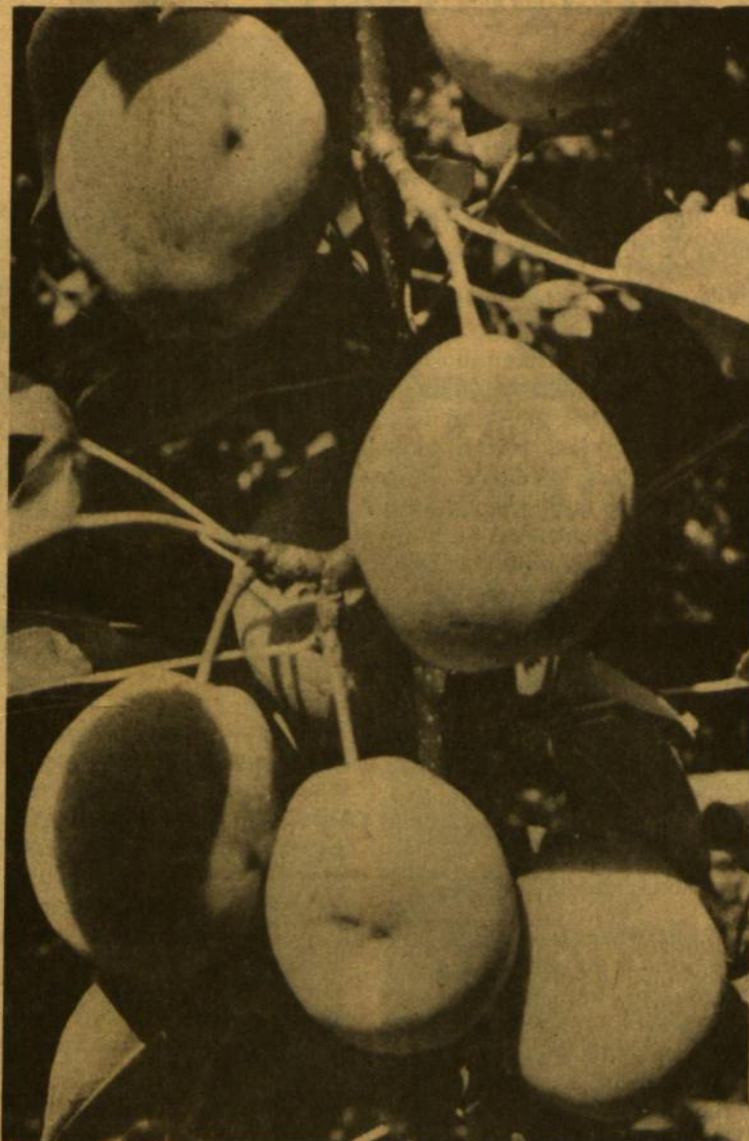
Taip, pirmiausia tai biblinė istorija. Izraelio karalius Saliamonas paveda istorikui Etanui parašyti jo tėvo karaliaus Dovydo gyvenimo ir veiklos istoriją, kuriai iš anksto nustatytas toks pavadinimas: „Vienas ir vienintelis tikras ir autoritetingas, istoriškai teisingas ir oficialiai patvirtintas raportas apie nuostabų iškilimą, dievobaimingą gyvenimą, didvyriškų žygius ir stebinančius pasiekimus Jesės sūnaus Dovydo, septynerius metus Judo karaliaus ir

trisdešimt trejus abiejų Judo ir Izraelio, Dievo išrinktojo ir karaliaus Saliamono tėvo“.

Vargšas Etanas ir šen kreipėsi, ir ten, ieškodamas medžiagos, nes norėjo parašyti tikrą teisybę. Jo gautieji duomenys būtų jam leidę tai padaryti, bet vis daugiau išyla tokių faktų, kurie jokiū būdu netiktų mirusį karalių aukštintančiai istorijai. Kai kas renkantį žinias istoriką net įspėja, kad jis gali netekti galvos. Vykdamas akciją buvusiems Dovydo ir dabartiniam Saliamono priešams likviduoti, Etanas patenka į karaliaus teismą ne kaip priešas, bet kaip per daug žinąs. Saliamono sprendimas: mirtis! Bet gyvybė dovanojama, kai istorikas paskaito savo sukurta garbinantį himną.

Paralėlė tarp ano meto Izraelio ir sovietinio stalininio tipo režimų pakankamai aiški. Turbūt ne tiek ir svarbu, ar Izraelio valdovams tarnaujas ir su savo patikimais samdiniais cheretitais ir peletitais be pasigailėjimo kupojas piliečiams galvas ir surežisuotų išpažinčių iš jų reikalaujas Benaja ben Jehoda yra panašus į Beriją, į Jagodą ar į Ježevą.

O kaip S. Heymas rašo, galėtų padėti įsivaizduoti tegu ir šitokia jo romano ištraukėlė: „Niekas dvasiai neteikią tokios ramybės, kaip jojimas asilu pamažu Izraelio keliais. Užpakalyje palieki Jerusolajimo žvangesį ir triukšmą. Lėta procesija praslenka kalvos, šį pavasario mėnesį padengtos lelijomis ir ciklamenais; avinėliai žinda savo motinų spenius; dideliais žingsniais vikriai eina kaimų moterys su pintinėmis ar alyvos asociomis ant galvos. Pro čia pirkkliai gabena savo prekes, plūdami ir ragindami varonius; keliauja maldininkai, norintieji pasiekti artimiausią šventyklą su savo skurdžiomis aukomis; ar prasi-

Dar saulės atokaitoje.

Nuotr. V. Maželio.

driekusi praslenka kareivių šimtinė, kurios kapitonas, įsisėdęs į plėmėtą arklį, protarpiais paplūsta juos. Šalikėmis sulinkę velkasi elgetos, tiesdami rankas ir skųsdami si savo nelaimėmis; grūdais ir priekį pasakotojai, kurie trokšta klausytojų; kaimiečiai pardavinėja išvargusiems keleiviams džiovintus grūdus ir rauginą ožkų pieną. Ak, ir užteigos namai pilni žmonių, išpraskaitavusių, dvokiančių, atsiragėjančių česnakų ir sūrių. Kambario? Lovos? Ką, žmogau, kaip galvoji, kur tu esi: ar išmintingiausiojo karaliaus Saliamono rūmuose, kuriuose kiekvienas bezdalis

Belialio sūnus turi sau paskirtus kambarius, aprūpintus kilimėliais, pagalvėliais ir barbariškos kilmės prabangos dalykais? Ką gi, jeik ir pats įsitikink, jie čia guli ant grindų, kaip žuvis pintinėje, nė per sprindį vietos nėra tarp jų. Žmogau, tegu Viešpats Jahvė man šį ir tą ir dar ką nors daugiau padaro, jeigu aš pajėgiau suspausti juos. Užėina naktis? Ir kelias priekyje nesaugus? Ką gi, tas kelias buvo nesaugus nuo mūsų protėvio Abraomo laikų, kai jis keliavo juo nuo Chaldėjos Uro, ir naktis visada užėidavo po dienos nuo to laiko, kai Dievas atskyrė šviesą nuo tamsos, tau

Vladas Šlaitas

KRIAUSIŲ VASARA

Kriaušės yra gražuolės. Tykiai groja jų mandolinos vasarą. Galėčiau taip visą vasarą klausyti, kaip saldžiausios ir nekalčiausios mandolinos groja.

SENO GLUOSNIO PRISIMINIMAI

Praėjo meilės žavesys. Praėjo burtai. Bet nepraėjo seno gluosnio palikimas: mėnulio lankas danguje, medinis lieptas ir tavo mylinčios širdies prisiminimas.

POEZIJOS PRINCAS

Vaidai ateina į mano galvą ir vėl išeina. Tegu sau eina. Aš jų negaudau. Duodu jiems visišką laisvę. Kai gyvenau ukmergiškėje Kauno gatvėje ir kai buvau mažas berniukas, aš verkiau abiem rankom apsikabinęs Jono Biliūno Brisių,

nes jau tada, Kauno gatvėje, aš buvau poezijos princas. Štai kodėl ir dabar, pusei šimtmečio metų praėjus, mėnuliui švietiant, mėgstu vienas klajoti praėjusio šimtmečio gatvėmis.

NAUJI LEIDINIAI

• VYTIS, 1981 m. birželio-liepos mėn., Nr. 6. Lietuvos vyčių mėnesinis žurnalas. Redaguoja Loretta I. Stukas, 234 Sunlit Dr., Watchung, N.J. 07060. Administracijos adresas: 2524 W. 45 St., Chicago, IL 60632. Medžiaga spausdinama daugiausia anglų kalba. Šiame numeryje rašoma apie Lietuvos okupacinę Golgotą, apie nuolatinį ryšį su kenčiančia tauta (vysk. V. Brizgys), apie lietuvių vestuvinius kostumus, duodama daug lietuviškosios veiklos ir ypač vyčių veiklos margumynų. Žurnalas iliustruotas.

Meilė prieglaudoje

J. Savasis

Meilė yra toks dalykas, kuris nepaiso amžiaus, lyties, rasės, socialinės padėties, išsilavinimo. Ji staiga bykšteli lyg žaibas ir sukuria tokį gaisrą, kuris kartais sudegina ir patčius įsimylėjusius.

Čia papasakosiu apie meilę senelių prieglaudoje, kuri vystėsi laiškais.

I.

„Gerbiamoji panele Faustina, atleisk man, kad aš drįsau parašyti Tau: tai padariau iš pagarbos, kurią jaučiu Tavo atžvilgiu, ir šį laišką pasiunčiau Tavo kambario durų apacią. Neišdrįstu pasikalbėti su Tavim, kada kiti mato, ir ne tik nedrįstu, bet man patiam tai nepatinka. Tu tikrai mane pažįsti, nes jau keli mėnesiai sėdime pietų metu prie paties stalo, vienas prieš antrą. Rytą ir popiečių pasivaikščiojimo metu parke. Tu sėdi suolelio viename gale, o aš sąmoningai atsisėdu antrajame taip, kad tarp mudviejų būtų dar trys žmonės.

Mano plaukai jau balti, kerpu juos trumpai, esu liesas, rengiuosi kukliai, bet visuomet pasirišęs kaklaraištį. Gal girdėjai ir mano vardą — visi mane vadina Feliksu.

Aš esu šioje prieglaudoje jau šešeri metai. O Tu tik dešimt mėnesių. Kai pamatėu Tave, pagalvojau, kad pasibaigęs mano gyvenimas, kuri slėgia čia mus visus.

Mano didžiausia svajonė — kada nos pasikalbėti atskirai tik savo tarpe, pvz. sekmdienį, kada galima išeiti iš prieglaudos ribų.

Neprašau, kad man tuoj atsakytum. Pirmą gerai pagalvok. Stebėk mane, kaip aš stebiu Tave. Jaučiu, kad Tu galėtum būti mano gyvenimo, kiek jo dar man liko, draugė. Bet jei būčiau ir jaunas... Dabar kas gali garantuoti, kad ilgai gyvensiu. Tačiau bet kokiame amžiuje mylima su baimė. kad netikėtai gali baigtis gyvenimas rojuje. Kartoju: stebėk mane. Kas gali žinoti, gal aš galėčiau ištraukti Tave iš vienvės ir būti Tavo gyvenimo draugu... Nežinau ką ir kada man atsakysi. Jei jau norėsi man atsakyti, palik laišką krūme, kuris yra prieš suolelį, kur mes pasėdime. Aš kasdien ieškosiu Tavo laiškelio nurodytame krūme.

II

„Brangus pone Feliksai, kaip matai, neabejojau, ar Tau atsakytų. Bet ar reikėjo Tau rašyti? Ar nebūtų buvę geriau ir paprasčiau, kad viena graži dieną, užuot sėdėjęs vienas nuo antro toli ant paties suolelio, susėstume vienas šalia antro ir ramiai pasakytum gyvu žodžiu tai, ką rašai savo laiške, kaip daro visi čia prieglaudoje. Ar tai nebūtų labai paprasta ir natūralu?

Atsiprašau — kam visų šitų komplikacijų? Užuot rašęs — kalbėk. Iš karto pakalbėtume apie šį tą, pvz. koks šiandien oras, paskui užtektų vieno žvilgsnio, vieno skirtingo žodžio, kuris nušviestų lyg žaibas. Nesivaržau Tau pasakyti, kad ir aš jau seniai jaučiu Tau simpatijas. Tačiau negaliu kalbėti apie meilę. Leisk man būti santūresne už Tave. Nors gali būti ir taip, kad vieno sekmdienio rytą pasakytum: Susitarkime ir išeikime kartu, kada leidžiama pasivaikščioti už prieglaudos ribų.

Bet pirmiau turi įrodyti, kad esi — atleisk už žodį — visiškai normalus asmuo. Tu atrodai simpatiškas, bet, prisipažįstu, aš kiek bijau. Kodėl vis esi taip toli nuo manęs?

Nesakysiu savo metų, bet tikrai jau esu per 65. Atrodo, kad ir Tu turi apie tiek pat, nors Tavo akys atrodo labai jaunos? Kaip

kai išeisime iš prieglaudos, pasakysi, bet, pabrėžiu: gal, kalbėk ir neversk manęs vėl rašyti. Esu tikra, kad Tau neatsakysiu“.

III

„Maloni panele Faustina, ačiū, ačiū, ačiū už Tavo atsakymą. Esu laimingas. Gal pastebėjai, kaip Tavo laiškas mane pakeitė. Tikrai pastebėjai.

Ačiū taip pat už tas „jaunas akis“. Aš gerai žinau turįs jaunas akis. Išlaikiau tokias pat, kai turėjau būdamas 20 metų. O su akimis išlaikiau ir jauną sielą, ir kaip tik dėl to, gal atrodo keista, nepaklausiau pakvietimo atsisėsti šalia Tavęs. Vis dėl to jaunų akių.

Pasikalbėjęs su viena Tavo drauge, sužinojau, kad esi kilusi iš to paties miestelio, kaip ir aš. Keista, kad būdami jaunuoliai, nepažinome vienas antro. Tu gyvenai viename miestelio gale, aš kitame. Atsimeni, kaip po pamaldų bažnyčioje svarbiausia miestelio gatvė išsirikuodavo jaunųjų poros, vis rankomis susikibę, tartum kokioje procesijoje. Tai buvo įprastinis pasivaikščiojimas, pasirodymas kitiems. Tos procesijos viename gale būdavau aš vienas, o kitame — mergaitė, kurią mylėjau. Buvome vieninteliai besimylintieji, kurie vaikščiodavome ne drauge, o atskirai toli nuo vienas antro. Užteko, kad pažvelgdavome vienas į kitą, kai toji procesija apsisukdavo ir grįždavo atgal. O tai buvo vien dėl to, kad bijojau apkalbų, dėl baimės ir dėl drovumo, kuris sulaukydavo nuo artimesnio su savo mergaite susitikimo.

Apkalbų ir nedorumo buvo ir jaunimo tarpe, nors, rodos, turėjo visi džiaugtis ne vien sava meile, bet ir kitų. Nieko nėra blogesnio, kaip šį taip gražų jausmą palydėti piktais liežuviais ir įtarimais.

Bet ir senų tarpe yra pavydo, kai mato kitus besimylinčius. Pavydas išvirsta į neapykantą. Kai jausmai jau yra atvėję, kai bet kokia viltis yra mirusi, matyti, kaip du to paties amžiaus mylisi, atjaunėja, atrodo kažkas nepakenciamo, nenormalaus. Tada ieškoma būdų, kaip tą pasakutinę liepsnelę užgesinti.

Aš esu senas, bet išlikęs jaunas. Ti-

kiuos, kad ir Tu esi panaši į mane. Gal to nežinai, gal manai, kad Tavyje viskas yra užgesę ir kad mudviejų abipusė meilė yra ne kas kita, kaip tik vienas kito parėmimas žengiant netikrus, sunkius žingsnius, o akyse vien seno žmogaus pasigailėjimas. Ne, taip nėra. Mes dar galime skraidyti. Amžius nėra našta, kuri neleistų pakilti aukštyn. Tai išsilaisvinimas, palengvėjimas kilti aukštyn meilės sparnais.

Panele Faustina, aš norėčiau, kad grįžtų mūsų jaunystės laikai mūsų miestelyje, kada troškimai buvo lengvi lyg drugeliai. Daugiausia, ko aš norėčiau ir prašyčiau — bent vieną kartą pabučiuoti Tave į kaktą, arba vieną pavasario dieną, ten už krūmo, apkabinti Tave. Esame jauni, tad gali būti visko...

IV

„Brangus pone Feliksai, daugiau man nerašyk. Jei rašysi, daugiau Tau neat-sakysiu.

Kas yra jaunas, yra jaunas. O kas senas — negali būti jaunu. O gelės, kurias man atsiuntei, tinka tik ant mūsų kapo“.

V

„Brangioji panele Faustina, nelaukiau Tavo atsakymo. Kad meilė gali atsirasti tik tarp jaunų, o ne senų, yra, atsiprašau už žodį, kvailystė ir netiesa. Gal rytoj jau mirsiame, bet svarbiausia ši diena, kada jaunystė ištryško tartum tyro vandens šaltinis dykumoje. Seni neturi iliuzijų, bet, jei įsimyli, staiga jos atgyja ir patirtis sugrįžta lyg pageltusių kortų namelis. Jaunųjų meilėje nėra fantazijos. Glostyti geltonus plaukus ir sakyti, kad jie yra auksiniai — menkas dalykas. Bet rasti auksą žiluose plaukuose, arba žibėjimą užgesusiose akyse, bučiuoti karštai nuvytusius lūpas yra visai kitas dalykas.

Kai buvau jaunas, kramtydavau raudonųjų dobilų žiedus, nes jie buvo saldūs. Norėčiau ir dabar jų pakramtyti. Kai sėdžiu prie stalo, norėčiau, kad vietoj vaistų buteliukų ir dežučių stalas būtų nubarstytas raudonųjų dobilų žydinčiomis galvutėmis. Turiu sprando atroži, bet tai nėra liga, o praėjusių metų išdava, kai užvertęs galvą žvelgdavau į langus, kuriuose būda-

vo persisvėrusios mergaitės. Nesigydau. Kai užvertiu galvą aukštyn, skauda, bet šis skausmas man patinka. Tai yra jaunystės liga. Penele Faustina, pasirodyk savo kambario lange ir išgirsi, kaip braska mano sprando kaulai Paberk savo karolių, o aš surinksiu juos iki vieno gatvės dulkės ir pievos žolėje. Taip esu padaręs daug daug metų atgal, kai mano mergaitė pabėrė karolių, o aš iš meilės juos rinkau.

Mano meile, kada Tu buvai jauna, daugelis Tau į akis sakė: „Kokia esi graži, Faustina!“ Aš tą pat sakau šiandien, kada niekas Tau to nekartoja. Bet, kai užmerkiu akis, Tavo balsas yra jaunas, o Tavo oda, jei ją paglostyčiau, būtų jauna ir švelni.

Meilė tarp senų yra pilna stebuklų, tartum vasaros dangus pilnas žvaigždžių. Ar atsimeni, Faustina, kaip už mūsų miestelio jaunimas kopdavo į piliakalnį? Širdis smarkiai plakdavo ne tiek iš nuovargio, kiek iš džiaugsmo, laimės. Norėčiau, Faustina, kad ir šiandien koptume į piliakalnį. Mūsų širdys kartu plaktų iš nuovargio ir meilės. Paskui, praėjus nuovargiui, liktų tik meilė ir laimė.

Sudiev, Tavo atsakymo nelaukiu“.

VI

„Rytoj, sekmdienį, 10 valandą susitikime prie prieglaudos vartų, kur išėjimas į laukus. Gal rasime ir kalnelį, panašų į mūsų piliakalnį. Lipsime į jį susikibę rankomis...“

Feliksas išsipošęs, susijaudinęs skubėjo į susitikimo vietą. Beartėdamas prie vartų pastebėjo ten kelis žmones, o jų tarpe pora baltai palaidiniais. Bėgte pribėgęs, pamatė jų tarpe ant žemės parkritusią Faustina ir lyg per sapną išgirdo gydytojo žodžius: „Mirus dėl širdies smūgio“. Felikso akys aptemo, viskas aplinkui ėmė sūktis, ir jis krito negyvas.

Prieglaudos gydytojas, padaręs lavonų skrodimą nustatė, kad Felikso staigi mirtis — susijaudinimas, pamatęs Faustinos lavoną. Bet dėl ko sustojė plakus Faustinos širdis, dėl ko ji jaudinosi, niekas neatspėjo — liko paslaptis, kurią abu nusi-nešė į kapą.

Daugiasluoksnė poezijos interpretacija

Ispūdžiai po Dariaus Lapinsko spektaklio

Mes jau esame įpratę prie įvairių draminio veikalo interpretacijų scenoje. Nesistebim, kad kiekvienas režisierius tam pačiam tragedijos ar komedijos veikalui parenka savo užmanymą papildančias dekoracijas, pasitelkia savas technines priemones, išprojektuoja visą struktūrinį veikalo pastatymą taip, apie ką, vien tik žodinių tekstą kurdamas, rašytojas galbūt nėra nę pagalvojęs. Ir kiekvienas režisierius tai daro vis kitaip, nenorėdamas būti nė į kurį kitą panašus. Šitaip yra ir su muzikiniiais kūriniais. Tos pačios gaidos, bet kiekvienas dirigentas ir kiekvienas solistas jas atlieka gana individualiai, koncerte atskleidždamas ir savo paties kūrybinį veidą. Kad poezija panašaus interpretacinio įvairumo reikalinga, mes vis dar lyg ir nenorėtume pripažinti. O iš tikrųjų, kaip visuomenės, taip ir poezijos. Jos perteikimo būdai gali būti labai įvairūs, labai išradingi ir labai kūrybingi. Juk kiekvienas geras eilėraštis turi būti ir yra toks daugiasluoksnis minties, kalbinės muzikos ir poetinio įvaizdžių junginys ir taip giliai įleidęs šaknis poeto sąmonės, pasąmonės ir intencijų, kad net pats autorius ne visada lengvai gali jo visas šaknis atkasti. Va, čia ir atsiskleidžia kiekvienam eilėraščiui reikalingas poetinio muzikinio palydovų, eilėraštinio spektaklio režisieriui ir aktoriumi neribotos galimybės. Tuo tarpu ne vienas iš mūsų eilėraščių funkcija nėra pasikeitusi nuo mokyklinės Kalėdų eglutės programos, kada užtekėdavo tik dramos įsėiti prieš visus ir išmokyti eilėraštį atpūskinti.

O eilėraštis yra kur kas daugiau negu vien trafaretinė deklamacija. Eilėraštis juk gali būti ir stipriai pagrįbtas teatrinio pastatymo iškarpa arba net ir spektaklinė visuomenė. Juk geras eilėraštis yra gi labai kondensuoto jausmo ir visos žmogiškosios būties draminė įtampa. Gero režisieriaus ir gero aktoriaus rankose tad jis ir gali virsti išradingiausiu spektakliu.

Mūsųose tuo keliu daugiau ar mažiau ir eina Darius Lapinskas, Jonas Kelečius, Laima Rastenytė, Birutė Pūkelevičiūtė, Kazys Veselka ir kt.

„Ateities“ 70 metų sukaktuvinio ateitininkų kongreso rugsėjo 5-tos dienos vakaras Jaunimo centro didžiojoje salėje, Chicago, ir buvo tokio poetinio spektaklio kūrybinga demonstracija. Darius Lapinskas čia buvo ne tik režisierius, bet ir visos tekstinės struktūros architektas. Jis pats savo užmojui tinkamus eilėraščius atrinko iš „Ateities“ savo kūrybą spausdinusių poetų. Eilėraščius vėlgį sukoncentravo į trijų temų sietytus. Pirmoji spektaklio dalis — žmogiškosios ir žemiškosios kasdienybės akimirkos, prasidedančios V. Mačernio žodžių sonetiniu manifestu, einančios per drauginį A. Jakšto „Kai du stov“, per linksmą A. Barono žodį pasmerktą vedybom, per virtutinę Julijos Švabaitės gėlą, režisieriaus išmoningai prastą groteskinio šokio pasąžų, per V. Mačernio Trečiąją viziją ir jo laisvą mirusiam draugui, ligi V. Šlaito rudeninės nuotakos ir ligi A. Nykos-Niliūno tėviškos vaiduoklio, pasitinkančio grįžtantį iš tremties. Mačernio, Šlaito ir Nykos-Niliūno poezija šioje vietoje L. Rastenytės ir J. Kelečiaus buvo taip įtaigiai perteikta, jog visuma ir detalės sudarė vieną

iš spektaklio kulminicinių viršūnių.

Antrasis eilėraščių sietynas — Dievo ir žmogaus santykio tema. Įvadu čia labai tiko D. Sadūnaitės „Mūsų kaimynas Dievas“. K. Bradūno „Obuoliai“, pateikti Laimos Rastenytės ir Jono Kelečiaus, ir to paties autoriaus „Vienas užstalėje sėdi“, atliktas Jono Kelečiaus tos rūpintojėliškos skulptūros fone, skambėjo tikrai pergyventos aktorinės frazės išradingais niuansais. Tolimesni penki A. Jasmanto eilėraščiai, pajavairinti dar groteskiniu K. Bradūno Užgavėnių karnavalo, režisieriaus buvo suldydinti į spalvingą vienumą, talpinančią savyje ir drebulį ir šypsnį. Iš kelių eilėraščių šitaip sudarydamas kompaktišką ciklą, režisierius juos dar labiau sucentravo, kuriam nors personažui leisdamas persėkti iš vieno eilėraščio į kitą. Įspūdis vietomis gana pritrenkiantis. Sakysim, K. Bradūno eilėraštyje karste užkalta mirtis nelaukta vėl pakyla ir triumfuoja po to einančiame Jasmanto eilėraštyje „Dies Irae“.

Trečiasis eilėraščių sietynas — patriotinė ir tragiškoji tėvynės tema. Tai Bern. Brazdžionio, K. Bradūno ir J. Aisčio eilėraščių puokštė. Ši trečioji vakaro tema buvo bene arčiausiai publikos širdies. Laima Rastenytė, Jono Kelečas ir jaunųjų aktorių kolektyvo ji buvo perteikta bene tiesioginiais. Žinoma, kiekvienas žiūrovas ir klausytojas galėjo turėti to ar kito eilėraščio ir savo interpretaciją ir su pateikta scenoje ne visai sutikti. Jono Kelečiaus graudulinė K. Bradūno anos sukilimų triskart peršautos ir kruvinos rudinės interpretacija kai kam galėjo vaizduotis ir kitokia. Bet čia buvo aktoriaus pasirinkti. Ir aktorius ją išvežė labai gerai.

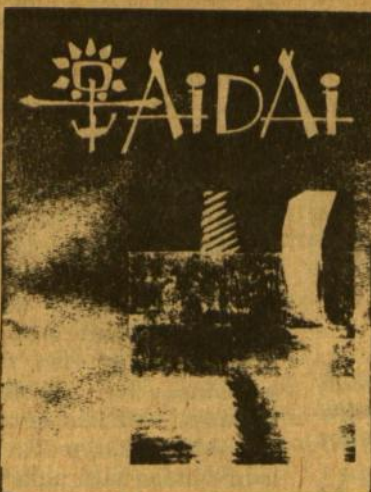
Būriu ir pavieniai puikiai dirbo visas Dariaus Lapinsko augintinių kolektyvas — Jaunimo teatras: Rasa Kaminskaitė, Vytautas Laniauskas, Viktoras Radvilas, Laima Šulaitytė, Rita Stukaitė, Eduardas Šulaitis ir Audrius Viktoras. Visi jie jau įsigiję gražaus teatrinio lankstumo. Žodis, vaidyba, net kone baletiniai numeriai jiems jau nėra neperšokami barjerai.

Kiek režisierius, pavieniai aktoriai ir visas kolektyvas tokiame poetiniame spektakliu turi pasvesti jėgų, laiko ir nervų, sunku ir įsivaizduoti. Žinom gerai, kokios

kuklios Jaunimo centro scenos techniškosios galimybės. O čia dekoracijų detales reikėjo keisti kone žaibo greitumu. Palyginti ne per ilgo spektaklio eigoje aktoriai kostiumus persivilko bene keturis ar penkis kartus. Reikėjo muziką ir šviesas (Rasa Kaminskaitė) sinkronizuoti akimirkos tikslumu. Ir tų visų plonybių buvo tiesiog begalės. Norėti todėl, kad šitokio pobūdžio spektaklis praeitų visu šimtu procentų techniškai tobulai, beveik neįmanoma. Todėl, manyčiau, nėra tragiška, kad kur nors kokia žvakelė ne sekundę į sekundę užsidegė ar užgeso, ar muzika (Čiurlionis, Bachas, Lapinskas ir kt.) taktas taktan neįsijungė. Publika dažnai tokių slystelių, ar, kaip Vydūnas sakyta, daimonų pakištų kojų, nespėja pastebėti, o tik džiaugiasi pačių įspūdžiu.

Suprantama, kad bus spektaklį ir šiaip ir kitaip vertinančių. Juk šakočiausios išminties mums netrūksta. Bet ar išminčiai visada galima pasitikėti, tai gali būti ir abejotinas klausimas. Juk kai išmintingasis kartą norėjo apšviesti M. K. Čiurlionio darbų parodon atėjusį ūkininką, tai šis atsakė, kad jam jokių aiškinimų čia nereikia, ir pradėjo taip įdomiai komentuoti Čiurlionio paveikslus, kad šviesuoliui reikėjo tik stebėtis. Šitas Čiurlioniškasis epizodas čia rašančiam prisiminė, kai spektaklio gale, jaunajam kolektyvui atliekant Bernardo Brazdžionio „Aš čia gyva“, daug kas iš paprastųjų žiūrovų sluostėsi ašara. Reiškia,

NAUJI LEIDINIAI

• „AIDAI“, 1981 m. liepos-rugpjūčio mėn., Nr. 4. Kultūros žurnalas. Leidžia lietuviai pranciškonai. Vyr. redaktorius — dr. Leonardas Andriekus, O.F.M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Redaktorius —

kun. dr. Kęstutis Trimakas ir Vytautas Volertas. Pagalba dailei — Viktoras Vizgirda. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, O.F.M., 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Žurnalo metinė prenumerata — 15 dol.

Ši kartą pirmuoju duodamas Simo Sužiedėlio straipsnis „Su dalgium prieš patranką“ (1831 metų sukilimo brožuai). Tai labai objektyvus, apvalytas nuo visų romantiškų priemaišų mūsų istoriko žvilgsnis į aną sukilimą 150 metų sukakties proga. Mirus poetui Juozui Kėkštui, spausdinami du puslapiai jo poezijos. Kupinas naujų giluminių, horizontalių ir struktūrinių požiūrių Aleksio Rannito raštas „M. K. Čiurlionis modernistinių srovių sūkurėje“. Redaktoriaus Kęstučio

Aktorė Laima Rastenytė-Lapinskienė Ateitininkų kongreso poetiniame spektaklyje rugsėjo 5 d. Jaunimo centre, Chicago.

Nuotr. Jono Kuprio

suprato! O režisierius ir aktoriai pataikė.

Ateitininkai, savo kongreso metu nepabijoję šio avangardinio užmojo, verti kiekvieno kultūrininko padėkos ir pagarbos. Spektaklis liudija išeivijos kūrybinių jėgų dinamiką ir mūsų publikos subrendimą.

Kazys Bradūnas

Trimako duoklė — „Psichiatrijos piktnaudojimas Sovietų Sąjungoje“. Rašytoja Alė Rūta pateikia jautrių pergyvenimų pluoštą — įspūdžius iš lankymosi Lietuvoje „Pakeliui į tėviškę“. B. Cipliauskaitė skaitytojus supažindina su žymiuoju Lotynų Amerikos literatūros reprezentantu, rašydama apie „Laiko ir erdvės svytuoklę Alejo Carpentier kūryboje“. Penki puslapiai užkloti Vytauto Alanto eiliuoto teksto ištrauka iš poemos „Sventaras“. „Minties pasaulio“ puslapiuose baigiamas Alfonso Grauslio raštas „Popiežius Jonas Paulius II“. „Is lietuviško gyvenimo“ skyriuje plačiau aprašoma premijų šventė Clevelande (V. Rociūnas) ir Poezijos dienos Chicagoje (Juozas Prunskis), o taipgi politinė konferencija New Yorke (L. Andriekus). „Is įvairių sričių“ skyriuje įdomiu žvilgsniu Liūnės Sutemos poezijos nagrinėjimą pateikia Dana Vasiliauskienė; Liūtas Grinys duoda atsiminimų fragmentus apie Feliciją Bortkevičienę; Juozas Liepinis parodo, kaip jugoslavių kritikuoja sovietinę filosofiją ir politinę terminologiją; A. L. stabtelėja prie naujo Jurašo spektaklio ir amerikiečių kritikos atsiliepimų. Recenzuojamas knygos: Jurgio Jankaus pasakojimų rinkinys „Kol esu čia“ (Vytautas Dyvas) ir Tomo Venclovos vertimų knyga „Balsai“ (Marija Stankus-Saulaitė).

Numeris iliustruotas M. K. Čiurlionio, Henriko Šalkausko, Adomo Galdiko, Jadvygės Paukštienės ir lietuvių liaudies meno kūrinių nuotraukomis.

Czesław'o Miłosz'o romanas skatina dėmesį Lietuvai.

(Atkelta iš 2 psl.)

Šilkskis. Anot jo: „Siena tarp tos šalies ir dabartinės Lenkijos išdraskė kruvini karai ir deportacijos... Miłosz'as jau seniai paliko savo vaikystės šalį. Jis apėjo ją palaipsniui... Anksčiau dar sugrįždavo netoli savo namų ir iš ten galėdavo juslėmis siektis tų vėšlių pievų, tos upės ir joje atsispindinčių debesų. Paskui jis visai nebegalėjo grįžti, padaugėjo sienos ir užtvartos, ir, tą šalį amžinai apleidęs, jis sugėbėjo joje amžinai pasilikti“.

• Antanas Maceina, ASMUI IR ISTORIJA. Išleido „Ateities“ leidykla 1981 m. Redagavo Algis Norvila. Apipavidalino Jonas Kuprys. Spaudė „Draugo“ spaustuvė. Knyga 92 psl., kaina — 4 dol.

Tai pirmoji knyga „Ateities“ leidyklos užsimotos leisti knygų serijos, pavadintos „Mūsų idėjos dabarties šviesoje“. Nors knyga pasirodė ateitininkų kongreso dienos, tačiau čia sukauptos Antano Maceinos mintys, svarstymai ir išvados yra aktualios visai išeivijai.

Pirmuosius puslapius randame sutelktinį, trumpą žodį Ateitininkų Federacijos vado Juozo Laučkos ir Ateitininkų Federacijos Tarybos pirminko Adolfo Damušio, aiškinančių šios naujos knygų serijos genezę ir prasmę. Paties autoriaus žodyje, be kita ko, prasitaria: „Autoriaus užmojo centre stovi klausimas, ar galima išeivui įsijungti į svetimą istoriją, padarant ją savąja. Tai lemiančios reikšmės klausimas kiekvienam, buvujančiam svetur — ne tik ateitininkui, bet ir kiekvienam tėvynainiui, apsiabuvojusiam svečioje žemėje“.

I klausimą atsakydamas, Antanas Maceina savo knygos temą padalina į šiuos skyrius ir poskyrius: I. Įvadas — klausimo svarba: 1. Istorinės sąmonės atstovai, 2. Istorinė sąmonė ir tautinė tapatybė; II. Asmuo ir laikas: 3. Asmens apibūdinimas, 4. Asmens buvimas laike, 5. Asmens jėgos ir istorija; III. Asmens buvimas istorijoje: 6. Tautos atmintis, 7. Tautos tradicija, 8. Gimtoji kalba, 9. Istorinė sąmonė; IV. Asmens buvimas svetur: 10. Išeivijos tragika, 11. Santykis su svetima istorija, 12. Tremties sąmonė; Užsklanda, Citatų, Rėtesnių žodžių paaiškinimas.

Anot leidėjų priesašo viršelyje, šioje knygoje autorius plėtoja mintį, jog asmuo yra istorinė būtybė. Mes kiekvienas gyvename su sava istorine praeitimi, kurios paneigti negalime. Gyvendamas svetur, žmogus ypatingu būdu susiduria su grėsme savo istorinę praeitį prarasti, nes jis yra nuolatos gundomas savo praeitį pakeisti kitos tautos praeitimi. Tačiau, autoriaus įsitikinimu, žmogus, kuris paneigia savo istorinę praeitį, tampa „istoriniu klajokliu“, tai yra žmogumi be istorinio užnugario ir tuo pačiu be pagrindo ateities kūrybai. Pavergtos

Šiuo Birutės Pūkelevičiūtės romanu latvių skaitytojuose tikrai galime reprezentuotiškai pakelta galva. Gražus ir skoningas paties knygos apipavidalinimas: šviri spauda, kieti viršeliai, įspūdingai patrauklus knygos apvalankas su H. Gricėvičs piešiniu.

BIRUTĖ PŪKELEVIČIŪTĖ

Atitaisymas

Mano straipsnyje: „A. Šapokos Lietuvos istorijos ketvirtos laidos proga“ (Draugo kultūr. priedas, 1981 liepos 25 d.) per neapsižiūrėjimą įsivėlė nemaloni klaida.

Parašiau: „Pagaliau jau ketvirtasis šapokinis istorijos leidimas, pakartotas PLJS“. O turėjo būti parašyta: „Šapokos Lietuvos istorijos ketvirtas leidimas pakartotas Vydūno jaunimo fondo, Akademinių skautų sąjūdžio padalinio“.

Už padarytą klaidą leidėjų nuolankiai atsiprašau.

J. Jakštis

Jonas Kelečas ir jaunieji aktoriai Ateitininkų kongreso poezijos vakaro spektaklyje atlieka Kazio

Bradūno Užgavėnių karnavalo baladę, rugsėjo mėn. 5 d. Jaunimo centro didžiojoje salėje.

Nuotr. Jono Kuprio

antanas maceina

ASMUI
IR
ISTORIJA

MŪSŲ IDĖJOS DABARTIES ŠVIESOJE

tėvynės akivaizdoje išeivijos lietuvių santykis su sava istorine praeitimi igauna ir moralinės reikšmės, nes tėvynės nelaisvė mus įpareigoja savą tautą atjausti ir už ją kovoti. Autoriaus žodžiais, „ar tautos pavergimas yra smūgis ir man pačiam, yra pats tikrasis masas suprasti, ar dar esame suaugę su sava istorija, ar jau pradedama būti neįstikimais sava tautai, o tuo pačiu ir sau patiems“.

• Birutė Pūkelevičiūtė, LIELDIENAS BEZ ZVANIEM. Romėns. No lietuvišku valodas tulkojis Zariūn Jānis. Gramatū Draugs, 1981.

Tai žinomojo Birutės Pūkelevičiūtės romano „Aštuoni lapai“, 1956 metais laimėjusio „Draugo“ romanų konkursą, latviškasis vertimas. Vertėjas Zariūn Jānis ir leidykla Gramatū Draugs jau ne pirmą kartą skiria brolišką dėmesį lietuvių literatūrai. Ir šį kartą pasirinkimas labai geras, nes Birutės Pūkelevičiūtės premijuotieji „Aštuoni lapai“ buvo ir yra bene labiausiai skaitoma knyga išeivijoje, gaudoma ir okupuotoje Lietuvoje. Latviškasis romano vertimas yra net pakeitęs ankstesnį pavadinimą „Aštuonis lapus“ į „Vėlykas be varpų“. Prisimenant romano fabulą ir visą jo struktūrą, „Vėlykos be varpų“ yra tikrai kur kas gražesnis, prasmingesnis ir tiesiogiai arčiau viso autorės užmojo.

Šiuo Birutės Pūkelevičiūtės romanu latvių skaitytojuose tikrai galime reprezentuotiškai pakelta galva. Gražus ir skoningas paties knygos apipavidalinimas: šviri spauda, kieti viršeliai, įspūdingai patrauklus knygos apvalankas su H. Gricėvičs piešiniu.

Z.P.